Moda

Kişiliğimi Bulduğum Semt

Demet Taner

MODA KİTABINA BAŞLANGIÇ

Moda tramvayı Küçük Moda'ya doğru kıvrılıp ilerlerken ben camdan dışarıya bakıyorum; birden gözüm sağdaki evin dar, uzun ahşap penceresi önünde keman çalan, ben yaşlardaki bir oğlan çocuğuna takılıyor. Hepsi bir an. Tramvay soldaki köşkün bahçe kapısından sarkan yeşilliklere âdeta sürünerek, hızla sağa dönüp Cem Sokak'tan Moda Caddesi'ne iniyor ve sola saparak cadde üstündeki Enstitü binası önünde durduktan sonra Moda Burnu'na doğru gitmeye başlıyor. Durakta inip Rıza Paşa Sokağı'ndaki apartmanın üçüncü katındaki evimize koşarak giriyorum. Aklımda keman çalan çocuğun görüntüsü, içimde olumlu bir duygu, yeni taşındığımız Moda birden gözümde özel bir değer kazanıyor. İyi ki buradayım duygusuyla hemen piyanomun kapağını açıp çalışmaya başlıyorum.

İçimde anlamdıramadığım bir coşku var.

Oysa çok önceleri henüz okul çağında bile değilken Kadıköy Rıhtımı'ndan yürüyerek geldiğimize ilişkin aklımda bir başka görüntüyü anımsıyorum. Ulu ağaçların gölgelediği kocaman bir bahçe, Mühürdar Bahçesi. Gölgesinde oturunca dallarıyla kucaklayan bir sevgi yumağı sanki. Rıza Paşa Sokağı, Mühürdar'a doğru uzanıyor. Farklı zamanlarda aklımda yer eden bu iki görüntü beni hep bu semte bağlıyor. Önceleri okula giden bir öğrenciyken, sokaklarını arşınladığım, anılar biriktirdiğim bu semtte, yıllar sonra bu bahçeye komşu bir apartmanda oturan evli biriyim artık. Yaşam bana hiç unutmadığım değer verdiğim bir yolda yürümeyi armağan ediyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

Moda'yla ilgili yazıya başlamadan önce o günlere nasıl geldiğimden söz etmek istiyorum.

Çocukluk belleğime düşen en eski anılar şöyle:

Alaca karanlıkta kocaman bir meydandayız; ortada büyük bir havuz var, içinden sular fışkırıyor… Burası Beyazıt Meydanı'ymış.

Aydınlık bir gün, ağaçların gölgesindeki küçük bir masada babamla oturuyorum… Orası da Küllük Kahvesi'ymiş.

Fatih'te anneannemle büyükbabamın evindeyim, cibinlikli bir karyolada yatıyorum.

Bir akşam tramvayla düğüne gidiyoruz. Arka arkaya sıralanmış koltuklar var, üstümdeki pembe ipek giysimi çok beğeniyorum. Ucunda altın olan bir kolyem varmış, onu hatırlamıyorum. Bir ara annemin sesini duydum, boynumdan kolyeyi kopartıp altını almışlar, farkında değilim. Düğün salonunda pencereden deniz görünüyor, masada damadı görüyorum; annemin akrabası olan gelin, damadın omuzuna elini koyup "Hadi kalk, dans edelim" diyor. Nedense bu sahneyi hiç unutmuyorum

Bir gece yarısı Fenerbahçe'de Belvü Gazinosu'nun önünde babamlayım. Gazinoya nasıl gelmişiz, sahnede kim şarkı söylemiş, hiç bilmiyorum, herhalde hep uyumuş olmalıyım. Kapı önünde bekleyen atlı arabalar ve yoldan geçen bir tramvay var. Ben uykulu gözlerle babama seslenerek, "Arabaya binelim" diyorum. Alaylı bir ses gülerek, "Peki" diyor, "binelim." Birden ayılıyorum, yanlışlıkla bir başkasına baba demişim. İlk kez bir duyguyla, utanma duygusu ile tanışıyorum.

Bayrammış, Fenerbahçe Parkı'nda salıncaklar kurulmuş. Babam beni kucağına alıp salıncağa bindiriyor. Üstü kapalı, yanları açık, karşılıklı oturulan salıncaklar. Sonra kuyrukta bekleyen bir başka çocuğu da kucaklayıp oturtuyor. Nedense ben çocuğu değil, babama teşekkür eden annesini hatırlıyorum. Bu da isimlendiremediğim bir başka duygu.

Bu anıları çoğaltabilirim. Daha sonraları biraz daha büyüyünce Büyükada, Bentler, Tepebaşı Gazinosu vesaire… Hepsi de bir tülün ardından görünen silik resimler gibi belleğimde duruyor.

Annemin ailesi Rumeli'den gelmiş. Anneannem ve büyükbabam Üsküp'le Selanik arasındaki Tikveş'de doğmuşlar, büyükbabamı ailesi okumaya İstanbul'a göndermiş. Vefa Lisesi'ni ve İstanbul Darülfünun'un (şimdiki İstanbul Üniversitesi) tarih bölümünü bitirmiş. Cumhuriyetten önce Rumeli'de sonra Anadolu'da en sonunda da İstanbul'da öğretmenlik yapmış. Anneannemle Selanik'de evlenmişler. Bu düğünden kalan kadife bir kutu içindeki beyaz tavus kuşu yelpaze şimdi bende duruyor. Ailesinin büyük bir bölümü Balkan Harbi'yle İstanbul'a yerleşmiş. Üsküp'te kalmış kız kardeşini ve yeğenini ise ellili yılların sonuna doğru İstanbul'a getirdi. Fatih'te, sonra Kadıköy'de Yeldeğirmeni'nde bir ev satın alarak oraya yerleştiler.

BURSA

Ben Bursa'da doğmuşum. Annem 1938 yılında Bursa Kız Muallim Mektebi'ne (daha sonra Kız lisesi oluyor) stajyer öğretmen olarak atanıyor. İstanbul'a tayinini istese de yakın olduğu için Bursa'ya vermişler. O yıl Bursa'da Merinos fabrikası Atatürk'ün de katıldığı bir baloyla açılıyor. Atatürk'ün son balosu. Annem birkaç öğretmen arkadaşı ile birlikte baloya davet edilmiş, orada Atatürk'ü yakından görmüş.

Babamla Bursa'da evleniyorlar. Babam erkek lisesinde öğretmen, haftanın bazı günleri Muradiye'deki kız lisesine de gidiyor. Her ikisi de Atatürk aydınlanmasıyla yetişmişlerdi ve Atatürk'ün dediği gibi "İrfan Ordusu'nun birer neferi"ydiler.

Benim Bursa'yla ilk anılarım ise şöyle: İstanbul'dan vapura biniyoruz. Vapur Mudanya'da iskeleye yanaşırken sular köpürüp beyazlaşıyor. Ben babama, "Suya sabun mu atmışlar" diye soruyorum. Bir gün Bursa ile Mudanya arasındaki bir trene biniyoruz, tren gelincik tarlalarının arasından geçerken duruyor, kimileri inip çiçek topluyor.

Bahçeli bir evimiz var. Bir akşam evde odanın ortasında duran sarı pirinç bir mangala doğru yürüyorum. Üstümde annemin ördüğü gülkurusu pembe, önü ponponlu yün bir elbise var. Sonra birden nasıl olduysa ters dönüp mangalın ortasındaki kızgın kömürlerin üstüne oturuyorum. Sonrasını ise hiç hatırlamıyorum. Ertesi sabah, belimden aşağı sapsarı olarak kendimi görmüştüm. Babamın bilgisi ve pratik zekâsıyla kurtulmuşum. Beni anında -nasıl yaptıysa- pikrik asitle tedavi etmiş.

Biraz daha büyüdüğümde babamla bir otobüse binip Muradiye Türbesi önünde iniyoruz. Dik bir yokuştan, babamın elinden tutup çıkıyorum. Kocaman bir kapıdan, çiçekli bir bahçeye giriyoruz. Burası Kız lisesi. O bahçede ilk kez gördüğüm kızıl, koyu turuncu renkleri olan, adını sonradan öğreneceğim "bahar dalları" belleğime hayranlıkla yerleşiyor. Bahçe set set... Sonra bir kaç basamak çıkıp önündeki kapıdan daha büyük bir bahçeye giriyoruz. Ortada bir spor sahası, sağlı sollu büyük binalar var. Babam beni sağdaki büyük bir binanın içine götürüyor. Oradaki bir odaya giriyoruz. Orası laboratuvarmış. İlk defa bir insan iskeleti görüyorum. O iskeletin yanında ete kemiğe bürünmüş, üstünde damarlar görünen başka bir insan iskeleti daha var. Aynı lisede başka bir akşam, annem ve babamla sahnede bir oyun seyrediyoruz. Önce babasıyla arası açık olan bir kız,

sonunda babasıyla barışıyor. Çok seviniyorum. Anlayabildiğim tek şey bu. Bu oyun da Molière'nin *Tartuffe* adlı eseriymiş.

Annemin Tirilye'de oturan bir akraba çocuğu bize yakın bir okulda okurken, hafta sonlarını bizde geçiriyor. Sonra bu çocuk, önce İstanbul'a ve oradan Amerika'ya gitti. Okudu ve NASA'da çalışan ilk Türk mühendislerinden biri oldu: İsmail Akbay. Zaten her zaman bizde hafta sonu, yatılı okullarda okuyan çocuklar var.

Bir gün Mudanya'ya gene annemin bir akrabasının oğlunun sünnet düğününe gidiyoruz. Babası Mudanya'nın tek eczacısı Mehmet Akbay. O çocuk sonra Galatasaray Lisesi'ni bitirdi, gazeteci oldu ve günün birinde bugün çok okunan muhalif bir gazeteyi kurdu. Şimdi ise gazeteyi oğlu yönetiyor

Ben denize ilk kez İstanbul'da girmişim. Kurbağalıdere'den sandalla Kalamış Koyu'na açılıyoruz. Tek aklımda kalan, bana basmadan dikilen bir mayo. Denize nasıl girmişim hatırlamıyorum. Oysa Mudanya'daki deniz İstanbul'dakine hiç benzemiyor. Orada sahilde bembeyaz çakıl taşları görüyorum. Sular üstlerinde oynaşıyor. Ben kıyıda sularla oynuyorum.

Arkada iki dayım. Önde Annem ve Babam.

İKİNCİ BÖLÜM

Anneannemle büyükbabam Kadıköy'de Yeldeğirmeni'ne taşındıkları zaman ben küçük bir çocuktum. Yeldeğirmeni çocukluk günlerimin özel anıları arasında ayrı bir yerde duruyor. İstanbul'a gidip gelmeler, Bursa'da ilkokula başladığım yıllara kadar sıklıkla devam etti. Yeldeğimeni anılarım benim üniversiteyi bitirdiğim, büyükbabamın ise yaşamdan ayrıldığı yıllara kadar sürdü.

YELDEĞİRMENİ

Çocukluğumun Kadıköy'ünde bende derin izler bırakan semtlerden biri Yeldeğirmeni'dir. Anneannem ve büyükbabamın oturdukları Uzun Hafız Sokak, buradaki yokuşun başından başlayarak rıhtıma inen dar uzun sokaklardan biriydi. Yokuşun tepeye yakın bir yerinde dinî bir yapı, havra vardı. Belki de bu nedenle civarda ve sokağın tek tük apartmanlarından biri olan bize bitişik bir apartmanda, Musevi asıllı vatandaşlarımız otururdu.

Çocukluk belleğimde bana göre her evin kendine has bir karakteri vardı ve hiç biri birbirinin kopyası değildi. Öyle de olsa sokağa şöyle bir bakıldığında aralarında bütünlüğü bozmayan, bir ahenk, bir uyum göze çarpardı. Bu gün düşündüğümde 19. yüzyıl sonu İstanbul'unun bazı semtlerine damgasını vuran *Art-nouveau* mimari tarzının izleri burada da görülebilirdi. Şimdi de bu tarzdaki bazı yapılar, sokağın başındaki yokuşu kesen ve bir ucuyla Haydarpaşa'ya, diğer ucuyla Talimhane'ye uzanan Yeldeğirmeni'nin ana caddesinde tek tük de olsa

Büyükannem ve Büyükbabam.
Güzide ve Fuat Âyanoğlu..

mevcudiyetlerini korumaya devam ediyor. Caddenin Talimhane ile birleştiği yerde ise Tanzimat döneminden kalma ve göz dolduran yapısıyla duran koskoca bir Gazi İlkokulu var. Yeldeğirmeni ana caddesinin ismi şimdi Karakolhane Caddesi olarak geçiyor.

Bizim evin sokağa bakan yüksek tavanlı koskocaman oturma odasının tam ortasındaki dikdörtgen çıkmanın kenar penceresinden deniz görünürdü. Benim bir mutluluğum da buradan karşı kıyıya giden vapurları seyretmekti. Zaten her evin bir penceresi denize bakardı. Bense büyüyüp karşı kıyıdaki hayatlara karışmanın hayalini kurardım. Kim bilir oralarda ne mutluluklar vardı! Karşı evlere bakarken her evde ayrı bir yaşantıyı düşünsem de, hayallerim hep bu sokağı aşardı.

Büyüklerimizin bu dört katlı evi, birkaç basamaklı merdivenle sokak kapısının bulunduğu pencereli bir sahanlığa çıkar,

MODA'DA YAŞAMAK

Moda deyince aklıma gelen geç çocukluğumun ve ilk gençliğimin geçtiği 50'li ve 60'lı yıllardır.

O kadar severdim ki Moda'yı, burada oturmayanlara neredeyse acırdım. Çok severdim, çünkü bana göre Moda, Atatürk değerleriyle yetiştirilmiş bir ailenin kızı olarak "muasır medeniyet" seviyesine erişmiş bir yerdi. Sokaklarında yürürken bazı evlerden gelen piyano sesleri bana nasıl bir yerde oturduğumu hatırlatırdı.

Yazın gündüzleri Moda Plajı, akşamları ise elimizde minderlerle Whithall'ların bahçesine kurulmuş yazlık sinemaya gitmek ilk gençliğimizin vazgeçilmez heyecanlarıydı. Önceleri piyano dersi için evimize Matmazel Armenciyan gelirdi. Her yıl bir kez gittiği Paris'i heyecanla anlatırdı. Aynı apartmanda oturduğumuz, Saint Joseph'in efsanevi matematik hocası Mösyö Matalon'un kardeşi Matmazel Rose ise âdeta Modalı çocuklara Fransızca öğretmekle görevliydi. Sanki Moda demek kültürlü olmakla eş anlamlıydı. Çevremizdeki insanlar hep yaşantılarıyla da bu imajı verirdi. Bir yaz tatilinde burs kazanarak Amerika'ya gittiğimde hayal kırıklığı yaşamıştım. 17 yaşımdaydım ve bana göre Moda, kültürel açıdan Amerikan seviyesinin çok üstündeydi. Tek mutluluğum, Simplon Ekspresi ile üç gün üç gece yolculuktan sonra geldiğim Paris'i görmekti. O yaz kardeşime Almanca öğretmek için Hamburg'dan gelen öğrenciye âdeta gıpta etmiştim. O Moda'da benim yerime keyif çatarken, benim Amerikan taşrasında ne işim vardı ki? Şimdi geriye bakarken tabii böyle düşünmüyorum. Ama duygularım hiç değişmedi. Sanıyorum bu cümleler benim o yıllardaki Moda izlenimlerimi doğru anlatıyor.

Haldun Taner.